

Predicting the tendency to use drugs in adolescents based on relationships with parents and aggression

Hajar Ghorbani¹

 0009-0003-1066-2403

Mohsen Shakerinasab(Ph.D.)²

 0000-0002-8578-4048

Abstract

The aim of the present study was to predict drug abuse propensity in adolescents based on their relationships with parents and levels of aggression. his study employed a descriptive-correlational design. The statistical population comprised all male adolescents aged 12–16 attending junior high schools in Bojnourd during the academic year 2021–2022. A sample of 374 participants was selected via convenience sampling. Research tools included Fine et al.'s Parent-Child Relationship Scale (PCRS), Bass and Perry's Aggression Questionnaire (AQ), and Wade and Boucher's Addiction Propensity Scale (APS). Data were analyzed using Pearson's correlation coefficient and regression analysis in SPSS-25. Results indicated a significant relationship between parental relationships, aggression, and drug abuse propensity among adolescents. Specifically, a significant negative correlation was found between parental relationships and drug abuse propensity, while a significant positive correlation was observed between aggression and drug abuse propensity ($P < 0.001$). It can be concluded that drug abuse propensity in adolescents is predictable based on parental relationships and aggression. Parental relationships may serve as a protective factor against drug abuse propensity, whereas aggression functions as a positive predictor of such propensity.

Keywords: Drug abuse propensity, parental relationships, aggression, adolescents.

1- Master's degree, Department of Psychology, Bojnourd Branch, Islamic Azad University, Bojnourd, Iran ghorbani13591359@gmail.com

2- PhD in Psychology, Bojnourd Branch, Islamic Azad University, Bojnourd, Iran (Corresponding Author). shakerinasabmohsen@yahoo.com

پیش‌بینی گرایش به مصرف مواد مخدر در نوجوانان بر اساس روابط با والد و پرخاشگری

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۳/۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۴/۲۳

هاجر قربانی^۱

محسن شاکری نسب^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی گرایش به مصرف مواد مخدر در نوجوانان بر اساس روابط با والد و پرخاشگری بود. در این پژوهش از روش توصیفی از نوع همبستگی استفاده شد و جامعه آماری آن را کلیه نوجوانان پسر ۱۲ تا ۱۶ ساله متوسطه اول شهر بجنورد در سال ۱۴۰۰ تشکیل دادند که تعداد ۳۷۴ نفر از این افراد به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزارهای این پژوهش شامل مقیاس روابط والد و فرزند فاین و همکاران (PCRS)، مقیاس پرخاشگری باس و پری (AQ) و مقیاس گرایش به مواد مخدر وید و بوچر (APS) بود؛ جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون با نرم‌افزار spss نسخه ۲۵ استفاده گردید. نتایج پژوهش نشان داد بین روابط با والد و پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر در بین جوانان رابطه معناداری وجود دارد؛ بدین‌صورت که بین روابط با والد با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر رابطه منفی و بین پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($P < 0/001$). بر همین اساس می‌توان نتیجه گرفت که گرایش به مصرف مواد مخدر در نوجوانان می‌تواند بر اساس ارتباط با والدین و پرخاشگری پیش‌بینی شود و روابط با والد می‌تواند نقش منفی در گرایش به مصرف مواد مخدر داشته باشد. همچنین پرخاشگری می‌تواند پیش‌بینی‌کننده مثبتی برای گرایش به مواد مخدر باشد.

کلیدواژه‌ها

گرایش به مصرف مواد مخدر، روابط با والد، پرخاشگری، نوجوانان.

۱- کارشناسی ارشد گروه روان‌شناسی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران

ghorbani13591359@gmail.com

۲- دکتری تخصصی گروه روان‌شناسی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران (نویسنده مسئول).

shakerinasabmohsen@yahoo.com

مقدمه

سوءمصرف مواد مخدر^۳ در نوجوانان یکی از معضلات بزرگ و پیچیده جوامع امروزی است که می‌تواند زندگی فردی و اجتماعی نوجوانان را با تهدید جدی روبه‌رو نماید (Hsiung *et al*, 2022). این معضل اجتماعی، اشاره به الگوی مصرف غیرقانونی، نامتناسب یا بیش‌ازحد مواد مخدر، روان‌گردان یا حتی داروهای تجویزی دارد که منجر به اختلال قابل‌توجه در عملکرد فرد از جنبه‌های جسمی، روانی، اجتماعی، شغلی یا تحصیلی می‌گردد و ممکن است به وابستگی دائم منجر گردد (تابع بردبار و ملک‌محمدی، ۱۴۰۲). سوءمصرف مواد مخدر در نوجوانان نه‌تنها عملکرد شناختی و هیجانی آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد بلکه ممکن است باعث کاهش عملکرد تحصیلی، ترک تحصیل، افزایش رفتارهای پرخطر و ابتلا به اختلالات روانی و وابستگی‌های بلندمدت گردد و مسیر زندگی یک نوجوان را به‌طور جبران‌ناپذیری تغییر دهند (شیخ موسی، ۱۴۰۳). از آنجاکه دوران نوجوانی عموماً با ظهور و تشدید ریسک‌پذیری همراه است؛ نوجوانان به‌دلیل کنجکاوی و یا تجربه فعالیت‌های تازه، ممکن است مصرف مواد مخدر را آغاز نمایند که این مسئله می‌تواند یکی از مهم‌ترین دلایل شیوع مصرف مواد مخدر در آنان باشد (Gagliardi, 2024). هرچند که دلایل و زمینه‌های مختلفی دیگری نیز وجود دارد که می‌تواند پیش‌بینی‌کننده گرایش به مصرف مواد مخدر در نوجوانان باشد؛ اما عوامل مانند فشار همسالان، وجود زمینه‌های مخاطره‌آمیز در خانواده، گرایش به کنجکاوی، گرایش به تفریح و لذت، یادگیری از رسانه، فشار ناشی از مشکلات مربوط به بهداشت روان و شکست‌های تحصیلی می‌تواند جزو عواملی باشد که موجب تشدید گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر گردد (زبرجیدی، ۱۳۹۹).

همچنین برخی دیگر از پژوهش‌ها نشان از آن دارد که خانواده نیز می‌تواند در اعتیادپذیری نوجوانان نقش داشته باشد (عباس‌زاده و علمدار سرند، ۱۴۰۲؛ جهاندار لاشکی، ۱۴۰۲) که در این رابطه به‌نظر می‌رسد نوع ارتباط والد و فرزند می‌تواند در تمایل به اعتیاد نقش داشته باشد. ارتباط والد و فرزند به کیفیت رابطه فرزندان نسبت به پدر و مادر خود اشاره داشته و به نوع برداشت فرزند، در خصوص رفتار و اعمال والدینش تأکید دارد، به

این‌صورت که احساس فرزند را نسبت به پذیرفته شدن و پذیرش نمودن پدر و مادر نشان می‌دهد (McKenna, Olsen & Pasalich, 2022). تأثیر ارتباط والد و فرزند به‌حدی است که می‌تواند به تثبیت شخصیت مستقل یا وابسته فرزند بیانجامد به‌طوری‌که ارتباط منفی با والد موجب سازش‌نیافتگی و عدم تحول اخلاقی گردیده و می‌تواند منجر به رفتارهای ضداجتماعی در فرزندان گردد و بالعکس ارتباط مثبت با والدین می‌تواند موجب ایجاد حس همبستگی خانواده و دستیابی به هویت موفق گردد (اسدبگی و دیگران، ۱۴۰۱). پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که ارتباط منفی با والدین و عدم درک فرزند توسط والدین می‌تواند موجب بروز رفتارهای اجتماعی منفی و پرخطر گردد (Liu et al, 2022 & Villarejo et al, 2024). همچنین پژوهش‌های دیگری نیز نشان داده است که رفتارهای پرخطر در سنین نوجوانی می‌تواند تحت تأثیر ارتباطات درون خانواده قرار گیرد (آقاجانی و دیگران، ۱۴۰۲؛ غلامی و دیگران، ۱۳۹۹). از طرفی پژوهش‌هایی که به بحث ارتباط و اهمیت روابط بین‌فردی بین نوجوانان و والدینشان پرداخته‌اند نشان می‌دهد که نوع روابطی که والدین با فرزندانشان دارند در بروز رفتارهای منفی و ضداجتماعی نوجوانان اثر دارد (Pinquart & Gochaliyev, 2025).

از طرفی به‌نظر می‌رسد نوع روابطی که والدین با فرزندشان برقرار می‌کنند، می‌تواند با بروز رفتارهای پرخاشگرانه همراه باشد. به‌طوری‌که شواهد نشان می‌دهد نوجوانانی که والدینی پرخاشگر دارند؛ معمولاً رفتارهای پرخاشگرانه بیشتری را بروز می‌دهند (فاضل و صالحی فارسانی، ۱۴۰۲). همچنین شواهد دیگری نشان از آن دارد که پرخاشگری می‌تواند با تخطی از قوانین و هنجارشکنی‌های اجتماعی در ارتباط باشد (قربانی و دیگران، ۱۴۰۲). در این رابطه به‌نظر می‌رسد که پرخاشگری نیز می‌تواند به‌عنوان یکی از عوامل مرتبط با سوءمصرف مواد مخدر قلمداد گردد. پرخاشگری شامل رفتارهایی است که می‌تواند به دیگران آسیب برساند و ممکن است بدنی، لفظی یا به‌صورت تجاوز به حقوق دیگران باشد (Noulgaridou & Kokkinos, 2023). شواهد نشان می‌دهد افراد پرخاشگر معمولاً بدون فکر دست به رفتارهای می‌زنند که بخشی از فشار روانی این عصبانیت را کاهش دهند که این مسئله می‌تواند با بروز رفتارهای خود آسیب‌رسان زیادی همراه باشد (بایزیدی و شیخی، ۱۳۹۸). درواقع برخی از افراد، پرخاشگری را راهی برای تجربه هیجان و تحریک بیشتر

می‌دانند که این مسئله می‌تواند دیگر رفتارهای پرخطر را فراخوانی کند (Lee, Kim & Kang, 2025). پژوهش‌های انجام‌شده توسط بکرانی و سلیمانی‌پور (۱۴۰۲) و ارجمند داورانی، موسوی نسب و تاشک (۱۴۰۰)، نشان می‌دهد پرخاشگری می‌تواند به تشدید رفتارهای منفی و همچنین بروز رفتارهای ضدا اجتماعی منجر گردد. همچنین پژوهش‌ها (Şeker & Akgür, 2024) و (Liu, Meng & Liu, 2022) نشان داده است قرار گرفتن در معرض خشونت و پرخاشگری می‌تواند فرد را مستعد رفتارهای پرخطر نماید.

با توجه به اینکه نوجوانی مرحله‌ای بحرانی از تکامل مغز، به‌ویژه در مناطق مربوط به کنترل تکانه، تصمیم‌گیری و پردازش پاداش است؛ مصرف مواد مخدر در این دوره می‌تواند مسیرهای عصبی را به‌صورت پایدار تغییر دهد و خطر اختلالات روانی، کاهش عملکرد شناختی و رفتارهای تکانشی در بزرگسالی را افزایش دهد که همین مسئله بررسی عوامل مرتبط با سوءمصرف مواد مخدر را پراهمیت می‌نماید، چراکه این بررسی‌ها می‌تواند به برنامه‌ریزی‌های منسجم در خصوص پیشگیری از مصرف مواد مخدر کمک نماید (احمدی و نریمانی، ۱۴۰۳). از آنجایی که اعتیاد نوجوانان محصول تداخل عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی است، تحلیل این تعاملات، می‌تواند به شناسایی گروه‌های پرخطر و طراحی برنامه‌های مداخله‌ای متناسب کمک نماید (بنی‌طرفی و مزرعاوی، ۱۴۰۲)؛ بنابراین بررسی رابطه والد و فرزند به‌عنوان یک عامل خانوادگی و پرخاشگری به‌عنوان یک عامل فردی و اجتماعی با سوء مصرف مواد مخدر، می‌تواند مسیر روشنی را پیش روی درمانگران قرار دهد تا بتوانند به برنامه‌ریزی‌های منسجم در خصوص اثرگذاری بر این عوامل بپردازند. از آنجاکه بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد، پژوهشی که به بررسی رابطه بین ارتباط با والد و پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر پرداخته باشد، انجام نشده است؛ این پژوهش بر آن است تا به پاسخگویی به این پرسش بپردازد که آیا گرایش به مصرف مواد مخدر در نوجوانان می‌تواند بر اساس روابط با والد و پرخاشگری پیش‌بینی شود؟

روش‌شناسی

این پژوهش در زمره پژوهش‌های توصیفی از نوع همبستگی بوده و جامعه آماری آن را

نوجوانان پسر ۱۲ تا ۱۶ ساله متوسطه اول شهر بجنورد در سال ۱۴۰۰ تشکیل دادند که از این تعداد نمونه‌ای به حجم ۳۷۳ نفر، بر اساس جدول مورگان به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شده است که به دلیل افت احتمالی آزمودنی‌ها، ۳۸۰ دانش‌آموز در نظر گرفته شد. روش نمونه‌گیری در این پژوهش از نوع تصادفی خوشه‌ای بوده و در آن ابتدا از بین مدارس متوسطه اول شهر بجنورد ۵ مدرسه به‌تصادف انتخاب گردیده و از هر مدرسه ۱ کلاس از هر پایه انتخاب شده است. آزمودنی‌های انتخاب شده نسبت به تکمیل پرسش‌نامه‌های روابط با والد و گرایش به مواد مخدر اقدام نموده‌اند؛ پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها، تعداد ۷ پرسش‌نامه به دلیل مخدوش بودن از داده‌های پژوهش حذف گردیده و تعداد ۳۷۳ پرسش‌نامه، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. درنهایت داده‌های به‌دست‌آمده از ابزارها، با استفاده از نرم‌افزار spss25 و به روش رگرسیون و ضریب همبستگی پیرسون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. توضیحات مرتبط با ابزارهای پژوهش به قرار ذیل است.

الف) پرسش‌نامه پرخاشگری (AQ)^۴

پرسش‌نامه پرخاشگری باس و پری^۵ (۱۹۹۲) ابزاری ۲۹ گویه‌ای است که به‌صورت پنج‌گزینه‌ای لیکرت از ۱ به‌شدت شبیه من نیست تا ۵ کاملاً شبیه من است نمره‌گذاری می‌گردد. محتوای این پرسش‌نامه در قالب چهار خرده‌مقیاس، شامل، پرخاشگری بدنی، پرخاشگری کلامی، خشم و خصومت است. پرخاشگری بدنی، شامل ۹ عبارت: ۲، ۵، ۸، ۱۱، ۱۳، ۱۶، ۲۲، ۲۵ و ۲۹ و پرخاشگری کلامی، شامل ۵ عبارت: ۴، ۶، ۱۴، ۲۱، ۲۷ و خشم، شامل ۷ عبارت: ۱، ۹، ۱۲، ۱۸، ۱۹، ۲۳، ۲۸ و خصومت، شامل ۸ عبارت: ۳، ۷، ۱۰، ۱۵، ۱۷، ۲۰، ۲۴ و ۲۶ است و دو عبارت ۹ و ۱۶ به‌صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. نمره کل برای پرخاشگری با مجموع نمرات زیر مقیاس‌ها به‌دست می‌آید. این پرسش‌نامه دارای اعتبار و روایی قابل قبولی است. نتایج ضریب بازآزمایی برای چهار زیر مقیاس با فاصله ۹ هفته ۰/۸ تا ۰/۷۲ و همبستگی بین چهار زیر مقیاس ۰/۳۸ تا ۰/۴۹ به‌دست آمده است. جهت سنجش اعتبار درونی مقیاس از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج نشانگر

4. Aggression Questionnaire

5. Buss & Perry

همسانی درونی زیرمقیاس پرخاشگری بدنی ۰/۸۲، پرخاشگری کلامی ۰/۸۱، خشم ۰/۸۳ و خصومت ۰/۸ بود (Buss & Perry, 1992). اعتبار و روایی داخلی این پرسشنامه نیز توسط سامانی (۱۳۸۶) دارای اعتبار و روایی قابل قبولی گزارش شد به طوری که ضریب پایایی ۰/۸۷ گزارش گردید. در پژوهش حاضر پایایی به روش آلفای کرونباخ برای پرخاشگری بدنی ۰/۷۵، پرخاشگری کلامی ۰/۷۸، خشم ۰/۸۱ و خصومت ۰/۸۳ به دست آمد.

ب) مقیاس ارتباط والد و فرزند (PCRS)^۶

پرسشنامه ارزیابی رابطه والد و فرزند، ابزاری است ۲۴ سؤالی که توسط فاین و شوپل^۷ (۱۹۸۳) ساخته شده است و از ۲۴ گویه تشکیل شده است که به منظور سنجش کیفیت ارتباط والدین و فرزندان به کار می‌رود. این ابزار دو فرم دارد که یکی برای سنجش رابطه فرزند با مادر و دیگری برای سنجش رابطه فرزند با پدر است. هر دو فرم برای پدر و مادر یکسان است، به جز کلمات پدر و مادر که قابل تغییر است. نمره‌گذاری پرسشنامه به صورت طیف لیکرت ۷ نقطه‌ای است. گویه‌های شماره ۹، ۱۳ و ۱۴ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند و سپس نمرات گزینه‌ها جمع می‌شوند و بر تعداد گزینه‌های هر عامل تقسیم می‌شود. حد پایین نمره ۲۴، حد متوسط ۹۶ و حد بالای نمرات ۱۶۸ است. نمره بین ۲۴ تا ۴۸ نشان‌دهنده رابطه والد فرزند ضعیف؛ نمره بین ۴۸ تا ۹۶ نشان‌دهنده رابطه والد فرزند متوسط و نمره بالاتر از ۹۶ نشان‌دهنده رابطه والد فرزند قوی است. این مقیاس با ضرایب آلفای ۰/۹۶ برای مقیاس پدر و ضریب آلفای کلی ۰/۹۶ برای مقیاس مادر مورد تأیید قرار گرفته است (Fine & Schwebel, 1983). در ایران نیز عراقی (۱۳۸۷) ضرایب پایانی محاسبه شده برای پرسشنامه فرم پدر را برابر با ۰/۹۳ و برای فرم مادر ۰/۹۲ به دست آورده است که نشان‌دهنده همسانی درونی خوبی است.

6. parent-child relationships Scale

7. Fine & Schwebel

ج) مقیاس گرایش به مواد مخدر (APS)^۸

این ابزار به وسیله وید و باتچر^۹ (۱۹۹۲) تهیه شده است این ابزار با هدف سنجش گرایش به اعتیاد ساخته شده و از دو خرده‌مقیاس تشکیل شده که ۴۱ پرسش دارد. این دو عامل شامل آمادگی فعال و آمادگی منفعل است که آمادگی فعال، رفتارهای ضداجتماعی، میل به مصرف مواد، نگرش مثبت به مواد، افسردگی و هیجان‌خواهی را به خود تخصیص داده است و آمادگی منفعل، عدم ابراز وجود و افسردگی را شامل می‌گردد. نمره‌گذاری این آزمون به این صورت است که هر پرسش بر روی یک پیوست از صفر (کاملاً مخالفم) تا سه (کاملاً موافقم) مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. روایی این ابزار از دو روش روایی ملاکی و روایی سازه مورد بررسی قرار گرفته است که روایی مطلوبی گزارش شده است همچنین از طریق همبسته کردن این مقیاس با مقیاس ۲۵ ماده‌ای فهرست بالینی علائم بالینی، ۰/۴۵ محاسبه و معنی‌دار گزارش شده است (Weed & Butcher, 1992). در ایران نیز پایایی مقیاس با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۹۰ محاسبه شده است و روایی سازه آن از طریق همبسته کردن آن با مقیاس ۲۵ ماده‌ای علائم بالینی (SCL25) در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است (باران اولادی، نویدیان و کاوه فارسانی، ۱۳۹۲).

یافته‌ها

اعضای نمونه در این پژوهش ۳۷۳ نوجوان پسر متوسطه اول بوده که میانگین سنی آن‌ها برابر با ۱۶/۰۴ سال با انحراف استاندارد ۲/۱۴ بوده است. یافته‌های توصیفی پژوهش حاضر شامل شاخص‌های آماری مانند میانگین، انحراف معیار، حداکثر و حداقل نمرات آزمودنی‌ها در متغیرهای پژوهش است که در جدول ۱ ارائه شده‌اند.

8. Addiction Potential Scale

9. Weed & Butcher

جدول شماره ۱: میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمره آزمودنی‌ها در متغیرهای پژوهش

شاخص‌های آماری متغیرها	میانگین	انحراف معیار	حداقل نمره	حداکثر نمره
پرخاشگری بدنی	۲۷/۴۶	۴/۱۶	۹	۴۵
پرخاشگری کلامی	۱۵/۷۳	۴/۳۷	۵	۲۵
خشم	۲۱/۲۶	۴/۱۱	۷	۳۴
خصوصیت	۲۴/۸۰	۳/۲۹	۸	۴۰
نمره کل	۸۹/۲۵	۴/۷۱	۲۹	۱۴۵
ارتباط با مادر	۸۲/۲۶	۲/۰۲	۱	۹۹
ارتباط با پدر	۷۹/۶۶	۲/۳۳	۱	۹۶
نمره کل	۶۸/۰۴	۳/۷۸	۱	۱۰۴

پرخاشگری

ارتباط با والد

گرایش به مصرف مواد مخدر

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود میانگین و انحراف معیار نمره آزمودنی‌ها در پرخاشگری ۸۹/۲۵ و ۴/۷۱ است. در متغیر ارتباط با مادر ۸۲/۲۶ و ۲/۰۲ و ارتباط با پدر ۷۹/۶۶ و ۲/۳۳ است. همچنین در متغیر گرایش به مصرف مواد مخدر ۶۸/۰۴ و ۳/۷۸ است. قبل از استفاده از روش رگرسیون به بررسی مفروضه‌های آماری پرداخته شد. به کمک روش آزمون کولوموگروف-اسمیرنوف مقدار سطح معناداری برای متغیرهای تحقیق همگی بالاتر از ۰/۰۵ به دست آمد که نشان می‌داد متغیرهای تحت بررسی دارای توزیع نرمال است. جهت بررسی استقلال خطاها از آزمون دوربین-واتسون استفاده شد که ضرایب ۱/۹۲ به دست آمد و نشان از استقلال خطاها داشت. همچنین برای بررسی مفروضه عدم همخطی متغیرهای پیش‌بین از شاخص تلرانس و VIF استفاده شد. نتایج نشان داد عدم همخطی رعایت شده است.

برای پاسخگویی به فرضیه پژوهش از روش تحلیل رگرسیون چندمتغیره استفاده گردید. مقدار همبستگی چندمتغیری بین متغیرهای روابط با والد و پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول شماره ۲: ضریب همبستگی بین ارتباط با والد و پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر

ضریب تعیین تعدیل یافته	R2	R
۰/۱۹۰	۰/۲۰۱	۰/۴۴۹

همان‌گونه که در جدول ملاحظه می‌گردد، میزان همبستگی بین روابط با والد و پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر، ۰/۲۰۱ به دست آمد که این بدین معناست که روابط با والد و پرخاشگری، در مجموع ۲۰ درصد از واریانس (تغییرات) متغیر گرایش به سوءمصرف مواد مخدر را پیش‌بینی و تبیین می‌کنند. در مرحله بعدی جهت بررسی معناداری بین متغیر روابط با والد و پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر از روش آنالیز واریانس استفاده گردید.

جدول شماره ۳: آنالیز واریانس ارتباط با والد و پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر

منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره فیشر	سطح معناداری
بین‌گروهی	۱۹۸۶/۴۳۸	۳	۱۹۸۶/۴۳۸	۱۷/۶۵۰	۰/۰۰۰
درون‌گروهی	۱۱۲/۵۴۹	۳۷۰	۷۸۷۸/۴۳۷		
کل	۹۸۶۴/۸۷۵	۳۷۳			

طبق جدول فوق و روش آنالیز واریانس تک متغیره سطح معناداری ۰/۰۰۰ به دست آمد که با توجه به اینکه این مقدار کمتر از ۰/۰۵ بوده بدین جهت بین ارتباط با والد و پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر رابطه معناداری دیده می‌شود. نتایج حاصل از محاسبه ضرایب رگرسیون، در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول شماره ۴: ضرایب رگرسیون چندمتغیری

متغیر ملاک	مد ل	متغیر پیش‌بین		ضرایب غیراستاندارد	ضرایب استاندارد	مقدار t	معناداری
		متغیر پیش‌بین	B				
ارتباط با والد	۱	ارتباط با مادر	۰/۰۷۲	۰/۱۳۶	-۰/۳۱۲	۲۸۸/	۰/۰۲۹
			-			-	
ارتباط با پدر		ارتباط با پدر	۰/۰۶۷	۰/۱۷۵	-۰/۴۵۲	۲۷۵/	۰/۰۰۲
			-			-۳	
پرخاشگری	۲	پرخاشگری بدنی	۰/۶۴۰	۰/۱۷۳	۰/۲۱۲	۶۷۱/	۰/۰۰۱
		پرخاشگری کلامی	۰/۶۲۱	۰/۱۶۲	۰/۲۱۶	۷۴۱/	۰/۰۰۱
		خشم	۰/۵۸۲	۰/۱۴۵	۰/۲۰۸	۶۵۲/	۰/۰۰۱
خصومت			۰/۵۱۲	۰/۱۶۷	۰/۲۴۱	۱۰۱/	۰/۰۰۱
نمره کل			۰/۷۰۲	۰/۱۹۲	۰/۳۱۷	۶۸۸/	۰/۰۰۱

ضرایب رگرسیون درج‌شده در جدول فوق نشان می‌دهد که ارتباط با والدین قادر پیش‌بینی منفی گرایش به سوءمصرف مواد مخدر است؛ و پرخاشگری بدنی، پرخاشگری کلامی، خشم، خصومت و نمره کل پرخاشگری قادر به پیش‌بینی مثبت گرایش به سوءمصرف مواد مخدر است و مقدار آزمون t و سطح معناداری آن تأییدکننده تأثیر متغیرهای پیش‌بین در پیش‌بینی گرایش به سوءمصرف مواد مخدر است. در ادامه به جهت بررسی همبستگی بین متغیرها از ضرایب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج آن در جدول ۵ آورده شده است.

جدول شماره ۵: ضرایب همبستگی بین ارتباط با والد و پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر

متغیرها	گرایش به سوءمصرف مواد مخدر	
	ضریب همبستگی	سطح معناداری
ارتباط با پدر	-.۰/۳۳	۰/۰۰۰
ارتباط با مادر	-.۰/۳۲	۰/۰۰۰
پرخاشگری (نمره کل)	۰/۵۱	۰/۰۰۷
پرخاشگری بدنی	۰/۳۲	۰/۰۰۲
پرخاشگری کلامی	۰/۳۴	۰/۰۰۱
خشم	۰/۳۱	۰/۰۰۰
خصومت	۰/۳۱	۰/۰۰۰

نتایج جدول ۵. نشان می‌دهد که بین ارتباط با پدر و ارتباط با مادر با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر در سطح ۰/۰۰۰ رابطه منفی و معناداری وجود دارد؛ و بین پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر در سطح ۰/۰۰۰ رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

نتیجه‌گیری و بحث

هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی گرایش به مصرف مواد مخدر در نوجوانان بر اساس روابط با والد و پرخاشگری بود که یافته‌ها نشان داد بین روابط با والد و پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر در بین جوانان رابطه معناداری وجود دارد؛ بدین‌صورت که بین روابط با والد با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر رابطه منفی و بین پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

بخشی از یافته‌های این پژوهش که نشان داد بین روابط با والد با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر رابطه منفی معنی‌دار وجود دارد با یافته‌های پژوهش‌های اسدبگی و دیگران (۱۴۰۱)؛ آقاجانی و دیگران (۱۴۰۲)؛ غلامی و دیگران (۱۳۹۹)؛ Liu et al (2022)؛ Villarejo et al (2024) و Pinguart & Gochaliyev (2025) همسو و هماهنگ است.

از آنجایی که فرایند جامعه‌پذیری، از محیط خانواده آغاز می‌گردد، ایجاد نگرش مثبت و

منفی به والدین، می‌تواند بر رفتارهای اجتماعی آنان اثرگذار باشد به طوری که ناکارآمدی والدین در فرزندپروری موفق و روابط منفی نوجوان با والدین می‌تواند موجب بروز انواع انحرافات اجتماعی در فرزندان گردد (اسدبگی و دیگران، ۱۴۰۱). روابط مثبت با والدین می‌تواند باعث ایجاد مرزبندی‌هایی جهت قبول مسئولیت‌های اجتماعی گردد و مادامی که نوجوان با اولیای خود روابط مثبتی نداشته باشند، زمینه برای الگوپذیری اشتباه و قرار گرفتن در مسیر انحرافات اجتماعی فراهم می‌گردد (Pinquart & Gochaliyev, 2025). والدین نقش مؤثری در انتقال ارزش‌ها، اخلاق‌مداری و پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی فرزندان دارند، به‌همین دلیل شکل‌گیری رابطه مثبت با اولیا که بتواند اخلاقیات، مسئولیت‌پذیری و ارزش‌گذاری اجتماعی را در فرزند تقویت نماید، می‌تواند اخلاق را بهبود بخشیده و از طریق الگوپذیری موفق به ایجاد رفتارهای پسندیده اجتماعی کمک نماید (آقاجانی و دیگران، ۱۴۰۲). والدین به‌عنوان تأثیرگذارترین افراد زندگی نوجوان با برقراری ارتباط اثربخش با وی، می‌توانند دیدگاه مثبتی از خود را در فرزندشان ایجاد نمایند و از این طریق به وی کمک نمایند تا با الگوپذیری از آن‌ها و تلاش برای حفظ اصالت ایجادشده توسط والدین، کمتر به سمت رفتارهای منفی و هنجار شکنانه همچون گرایش به مصرف مواد مخدر رو آورند (Villarejo et al, 2024). نوجوانانی که روابط مثبتی با اولیای خود دارند، آن‌ها را والدینی پذیرا می‌دانند و این نگرش باعث می‌گردد تا بتوانند تعارضات خود را با آن‌ها در میان گذارده و از آنان راهنمایی بگیرند که این راهنمایی‌های سنجیده، احساس تعلق به خانواده را تقویت نموده و کمک می‌نماید تا نوجوان بسیاری از الگوهای هنجاری، فرهنگی و سبک‌های رفتاری والدین خود را درون‌سازی کنند و والدین خود را به‌عنوان الگویی موردقبول درک نموده و از طریق درون‌سازی قواعد و هنجارهای موردقبول جامعه که منطبق بر دیدگاه والدین است، تمایل به رفتارهای آسیب‌رسان همچون مصرف مواد مخدر را کاهش دهند (Liu et al, 2022).

بخش دیگری از یافته‌های این پژوهش که نشان داد بین پرخاشگری با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. با یافته‌های پژوهش‌های فاضل و صالحی فارسانی (۱۴۰۲)؛ قربانی و دیگران (۱۴۰۲)؛ بایزیدی و شیخی (۱۳۹۸)؛

بکرانی و سلیمانی‌پور (۱۴۰۲)؛ ارجمند داورانی و دیگران (۱۴۰۰)؛ *Voulgaridou & Kokkinos (2023)*؛ *Lee et al (2025)*؛ *Şeker & Akgür (2023)* و *Liu et al (2022)* همسو و هماهنگ است.

در ارتباط بین پرخاشگری با گرایش به مصرف مواد در جوانان می‌توان به این نکته اشاره نمود که نوجوانان پرخاشگر به دلیل عدم توانایی در مدیریت رفتارهای منفی خود، نمی‌توانند با دیگران ارتباط مؤثری برقرار نمایند و به همین دلیل جذب افراد هنجارشکن شده و هم‌نشینی با افراد ناباب باعث می‌گردد و نسبت به رفتارهای هنجارشکنانه همچون مصرف مواد مخدر تمایل بیشتری نشان می‌دهند (*ارجمند داورانی و دیگران، ۱۴۰۰*). افراد پرخاشگر معمولاً از جانب اجتماع کمتر موردپذیرش قرار می‌گیرند و همین احساس طرد شدگی اجتماعی می‌تواند زمینه‌ساز بروز رفتارهایی همچون مصرف مواد مخدر گردد (*فاضل و صالحی فارسانی، ۱۴۰۲*). از طرف دیگر بر اساس نظریه ناکامی پرخاشگری، چنانچه فرد به علت مشکلات و مسائل شخصی و اجتماعی با موانع روبه‌رو شود، این امر می‌تواند باعث خشم و پرخاشگری او شود. از آنجایی که از نظر فرهنگی و تربیتی در جامعه ممکن است پرخاشگری و اعمال رفتار خشونت‌آمیز عملی ناپسند تلقی شود، این‌گونه افراد برای غلبه بر هیجانات و نیل به آرامش درونی به مصرف مواد مخدر گرایش می‌یابند (*Şeker & Akgür, 2023*). همچنین می‌توان به این نکته اشاره نمود که افراد پرخاشگر گرایش به مصرف مواد مخدر را تنها برای کسب لذت استفاده نمی‌کنند بلکه آن را برای سرکوب و چیره شدن بر طغیان درونی خود به‌کار می‌گیرند. از سوی دیگر، این احتمال وجود دارد که رفتار پرخاشگرانه باعث شود که از جانب دوستان و هم‌تایان مثبت که در رویارویی با مشکلات و مسائل زندگی واکنشی منطقی و خویشتن‌دارانه نشان می‌دهند، طرد شده و همین سبب پیوستن فرد به گروه‌های منحرف گردد که این به‌خودی‌خود می‌تواند زمینه مساعدی را برای گرایش به مواد مخدر فراهم آورد (*Liu et al, 2022*).

درمجموع می‌توان به این نکته اشاره نمود که به‌نظر می‌رسد نوجوانانی که ارتباط مثبتی به پدر و مادر خود دارند، آن‌ها را به‌عنوان حامی پذیرفته‌اند و برخورداری از این نوع حمایت، می‌تواند موجب گردد که نسبت به رفتارهای منفی کمتر گرایش پیدا کنند؛ چراکه مادامی‌که نوجوانان احساس نمایند که به‌عنوان یک فرد ارزشمند توسط اولیا که دوستدار آن‌ها هستند

موردحمایت و پشتیبانی قرار می‌گیرند، تمایل کمتری نسبت به رفتارهای منفی همچون گرایش به مصرف مواد مخدر پیدا می‌کنند. همچنین شکل‌گیری ارتباط مثبت با اولیا می‌تواند باعث گردد تا فرزند پیروی از اولیا را نهادینه نمایند و از این طریق اخلاق‌مداری را فراگرفته و در زندگی خود به‌کار گیرد و از آنجایی‌که گرایش به مصرف مواد مخدر می‌تواند تهدیدی جهت اخلاق‌مداری شناخته شود، می‌تواند به‌عنوان مانعی جهت گرایش به مصرف مواد مخدر در نظر گرفته شود. از طرفی دیگر به‌نظر می‌رسد افرادی پرخاشگر معمولاً از احساس ارزشمندی کمتری برخوردارند و همین عامل باعث می‌گردد که خودپنداره منفی از خود داشته باشد. به‌همین دلیل این افراد به‌واسطه همین خودپنداره ضعیف توانایی قبول نکردن درخواست‌های نامعقول دیگران را ندارند و اینکه این افراد ممکن است جهت تقویت خودپنداره ضعیفشان حتی در جهت همانندسازی با دوستان معتادشان برآیند؛ چراکه این راه را روشی برای فرار از طرد شدن بیشتر می‌دانند. درواقع به‌نظر می‌رسد جوانانی که روش‌های مدیریت خشم را فراگرفته‌اند، به‌واسطه احساسات ناخوشایندی که به‌دلیل عدم سرکوبی خشم و نمود رفتار پرخاشگرانه تجربه می‌کنند، به‌دنبال سرکوب نمودن این نقص بوده و به‌همین دلیل به مصرف مواد مخدر گرایش می‌یابند.

در خصوص محدودیت‌هایی این پژوهش می‌توان به محدود بودن جامعه آماری به نوجوانان پسر ۱۲ تا ۱۶ ساله متوسطه اول شهر بجنورد اشاره نمود. همچنین از دیگر محدودیت‌های این پژوهش، توزیع و تکمیل پرسش‌نامه‌ها بود چراکه دسترسی به دانش‌آموزان تنها در زمان امتحانات امکان‌پذیر بود که شرایط برای تکمیل پرسش‌نامه‌ها به‌خوبی فراهم نبود. همچنین محافظه‌کاری برخی از اعضای نمونه در تکمیل پرسش‌نامه‌های بالأخص پرسش‌نامه گرایش به اعتیاد، محدودیت دیگری بود که ممکن است نتایج را با دشواری‌هایی مواجه کرده باشد. بر اساس نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌شود دوره‌ها و کارگاه‌هایی به‌منظور آشنایی خانواده‌ها و دانش‌آموزان در خصوص ارتباط والد و فرزند و پرخاشگری به‌عنوان مهارت‌های پیشگیرانه در عدم گرایش به اعتیاد، توسط متخصصان و مسئولان امر برگزار گردد، دانش‌آموزانی که دارای گرایش‌های مثبت به مصرف مواد مخدر هستند، شناسایی و مداخلات فردی یا گروهی لازم در خصوص آن‌ها

صورت گیرد. همچنین با توجه به تأثیر ارتباط بین ارتباط با والد و گرایش به مصرف مواد، پیشنهاد می‌شود مشاوران مدارس در خصوص تقویت مهارت‌های فرزندپروری اولیا تلاش نموده و با ارائه آموزش‌های مرتبط، به تقویت روابط والد و فرزند کمک نماید و بدین طریق از نقش پیشگیرانه خانواده در گرایش به آسیب‌هایی همچون مصرف مواد مخدر استفاده برند. همچنین با توجه به رابطه پرخاشگری با گرایش به مصرف مواد مخدر، پیشنهاد می‌شود، مدارس، اولیا و دیگر نهادهای اجتماعی در خصوص آموزش مهارت‌های مدیریت خشم تلاش نمایند.

ملاحظات اخلاقی پژوهش

تمامی شرکت‌کنندگان برای شرکت در پژوهش رضایت شفاهی خود را اعلام نمودند و اطمینان لازم در مورد محرمانگی اطلاعات به آن‌ها داده شده است.

سهام نویسندگان

نویسنده مسئول تمامی مراحل فرایند پژوهشی را به‌تنهایی مدیریت نموده و مسئول نگارش مقاله است.

حمایت مالی

این مقاله تحت حمایت مالی و معنوی جایی نبوده و نویسندگان هزینه‌های را تقبل ننموده‌اند.

تعارض منافع

یافته‌های این مطالعه هیچ‌گونه تضاد با منافع شخصی یا سازمانی ندارد.

قدردانی

در پایان از تمامی کسانی که در انجام این مقاله نویسندگان را یاری نمودند کمال تشکر و قدردانی را داریم. همچنین از کلیه نوجوانان پسر ۱۲ تا ۱۶ ساله متوسطه اول شهر بجنورد که در این پژوهش شرکت نمودند تشکر می‌گردد.

منابع

- آقاجانی، سیف اله؛ بهشتی مطلق، علی؛ محمدنژاد دوین، عارفه و قبادزاده، سجاد (۱۴۰۲). بررسی نقش واسطه‌ای خانواده در رابطه توانمندسازی با نگرش به اعتیاد: مطالعه توصیفی. *مجله طب پیشگیری*، ۱۰ (۴)، ۴۰۰-۴۱۱. URL: <http://jpm.hums.ac.ir/article-fa.html۷۴۲>
- احمدی، شیرین و نریمانی، محمد (۱۴۰۳). تدوین و اعتباریابی بسته آموزشی پیشگیری از اعتیاد با رویکرد مبتنی بر مدرسه و بررسی اثربخشی آن بر گرایش به اعتیاد در دانش‌آموزان. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۱۸ (۷۳)، ۷۹-۱۰۸. 10.61186/etiadpajohi.18.73.79
- ارجمند داورانی، راضیه؛ موسوی نسب، سیدمحمدحسین و تاشک، آناهیتا (۱۴۰۰). بررسی مدل علی شیوه‌های فرزندپروری و آمادگی به اعتیاد مواد با نقش واسطه‌ای پرخاشگری و ناگویی خلقی. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۱۷ (۳)، ۴۳۹-۴۵۳. JFR.17.3.439/۱۰.۵۲۵۴۷
- اسدبگی، مهدی؛ منظمی‌تبار، فریبا؛ حقی، صبا و حاجی‌زاده اصل، علی (۱۴۰۱). رابطه سبک‌های فرزندپروری والدین با تعارض والد-نوجوان و مسئولیت‌پذیری در نوجوانان. *مجله مطالعات فرهنگی پلیس*، ۳۵ (۱۰)، ۲۴-۳۳. JPCS.2022.1271489.1167۱۰.۲۲۰۳۴
- باران اولادی، صادق؛ نویدیان، علی و کاوه فارسانی، ذبیح‌الله (۱۳۹۲). بررسی رابطه‌ی اعتیادپذیری با ویژگی‌های شخصیت، هم‌نوایی و جنسیت دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی. *مجله علوم پزشکی شهرکرد*، ۱۵ (۲)، ۴۲-۳۳. <https://www.magiran.com/paper/1136206>
- بایزیدی، هژیر و شیخی، زانکو (۱۳۹۸). بررسی تأثیر پرخاشگری بر تمایل به مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان پسر دوره دوم متوسطه شهرستان سقز. *کنفرانس ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روان‌شناسی و مشاوره با رویکرد دستاورهای نوین در علوم تربیتی و رفتاری*، میناب. <https://civilica.com/doc/1020348>
- بکرانی، غزل و سلیمانی‌پور، مائده (۱۴۰۲). رفتارهای پرخطر و پرخاشگری در میان

دانش‌آموزان پسر دوره ابتدایی. *پانزدهمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران*. تهران. <https://civilica.com/doc/1815562>

بنی‌طرفی، مریم و مزرعاوی، فواد (۱۴۰۲). بررسی علل و عوامل گرایش دانش‌آموزان نوجوان به سوءمصرف مواد و راهکارهای مقابله با آن. *اولین همایش جامعه‌شناسی، علوم اجتماعی و آموزش و پرورش با رویکرد نگاهی به آینده*. بوشهر. <https://civilica.com/doc/1901435>

تابع بردبار، زهرا و ملک‌محمدی، مرضیه (۱۴۰۲). رابطه بین ترومای دوران کودکی با گرایش به سوءمصرف مواد مخدر در افراد دارای نشانه‌های شخصیت مرزی ساکن شهر شیراز. *دومین کنگره دانشجویان روان‌شناسی و مشاوره*. تهران. <https://civilica.com/doc/1939637>

جهاندار لاشکی، زینب (۱۴۰۲). واکاوی درگیری خانواده در اعتیاد: مطالعه‌ای کیفی. *مجله مطالعات راهبردی زنان*، ۱۰۱(۲۳)، ۱۷۷-۱۹۹. [10.22095/JWSS.2024.423127.3341](https://doi.org/10.22095/JWSS.2024.423127.3341)
زبرجدی، شهریار (۱۳۹۹). ارزیابی ارتباط سبک‌های هویت، هیجان‌خواهی و منبع کنترل، با گرایش به اعتیاد سوءمصرف مواد مخدر در نوجوانان دختر و پسر شهر کرمانشاه. *سومین کنفرانس بین‌المللی مطالعات میان‌رشته‌ای روان‌شناسی، مشاوره و آموزش علوم تربیتی*. تهران. <https://civilica.com/doc/1182056>

سامانی سیامک (۱۳۸۶). بررسی پایایی و روایی پرسش‌نامه پرخاشگری باس و پری. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، ۱۳ (۴)، ۳۵۹-۳۶۵. URL: <http://ijpcp.iums.ac.ir/article-fa.html۳۵۶-۱>

شیخ موسی، نادر (۱۴۰۳). بررسی آسیب‌های مواد مخدر در نوجوانان. *اولین کنفرانس بین‌المللی انقلاب علوم انسانی اسلامی*، ساری. <https://civilica.com/doc/2087204>
عباس‌زاده، محمد و علمدار سرند، زینب (۱۴۰۲). مطالعه جامعه‌شناختی عوامل زمینه‌ساز رفتارهای مخاطره‌آمیز در بین دانش‌آموزان. *مورد مطالعه: دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم شهر تبریز*. *مجله مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، ۱۲(۴)، ۵۹۰-۶۰۷. [10.22059/JISR.2021.329562.1233](https://doi.org/10.22059/JISR.2021.329562.1233)

عراقی، یحیی (۱۳۸۷). بررسی کیفیت رابطه والد - فرزندی در دو گروه از دانش‌آموزان

- McKenna, S., Olsen, A., & Pasalich, D. (2022). Understanding strengths in adolescent–parent relationships: A qualitative analysis of adolescent speech samples. *Journal of Research on Adolescence*, 32(3), 1228-1245. <https://doi.org/10.1111/jora.12684>
- Pinquart, M., & Gochaliyev, Z. (2025). Associations of Parental Warmth with Substance Use in the Offspring: A Meta-Analysis. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-14. <https://doi.org/10.1007/s11469-025-01488-0>
- Şeker, F. D., & Akgür, S. A. (2023). The role of aggression in substance use: The prison case. *Journal of ethnicity in substance abuse*, 1-15. <https://doi.org/10.1080/15332640.2023.2268564>
- Villarejo, S., Garcia, O. F., Alcaide, M., Villarreal, M. E., & Garcia, F. (2024). Early family experiences, drug use, and psychosocial adjustment across the life span: is parental strictness always a protective factor?. *Psychosocial Intervention*, 33(1), 15. doi: 10.5093/pi2023a16
- Voulgaridou, I., & Kokkinos, C. M. (2023). Relational aggression in adolescents across different cultural contexts: A systematic review of the literature. *Adolescent research review*, 8(4), 457-480. <https://doi.org/10.1007/s40894-023-00207-x>
- Weed, N. C., Butcher, J. N., McKenna, T., & Ben-Porath, Y. S. (1992). New measures for assessing alcohol and drug abuse with the MMPI-2: The APS and AAS. *Journal of personality assessment*, 58(2), 389-404. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5802_15